

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПІДГОТОВКИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Башта І. І.

У статті досліджується питання підготовки, забезпечення та контролю за здійсненням заходів щодо запобігання корупції на підприємстві. Ефективна боротьба проти корупції в Україні потребує належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивних заходів запобігання корупції. З цією метою проаналізовано поняття антикорупційної програми, її затвердження та розроблення. Також вказано особливості діяльності суб'єктів господарювання, дотримання антикорупційної програми до договорів. Було наведено права та обов'язки юридичних осіб та уповноважених осіб із питань запобігання корупції.

Ключові слова: антикорупційна програма, діяльність суб'єктів господарювання, права та обов'язки, уповноважені особи з питань запобігання корупції, Типового положення, Національного агентства з питань запобігання корупції, уповноважені правоохоронні органи.

В статье исследуется вопрос подготовки, обеспечения и контроля за осуществлением мероприятий по предотвращению коррупции на предприятии. Эффективная борьба с коррупцией в Украине требует надлежащего законодательного обеспечения, формирования действенной системы государственных органов, обеспечения надлежащей координации формирования и реализации антикоррупционной политики, превентивных мер предупреждения коррупции. Одним из основных механизмов предотвращения коррупции в деятельности органов власти является принятие антикоррупционных программ.

Основной целью антикоррупционных программ является внедрение комплексной системы мероприятий по предотвращению и противодействию коррупции в государственных органах и органах местного самоуправления, планирование и координация их деятельности в процессе реализации антикоррупционной политики, а также осуществление правовых, социально-экономических, организационно-управленческих и практических мероприятий, направленных на эффективное предотвращение коррупции. С этой целью проанализировано понятие антикоррупционной программы, ее утверждения и разработки. Также указаны особенности деятельности субъектов хозяйствования, соблюдения антикоррупционной программы договоров. Были приведены права и обязанности юридических лиц и уполномоченных лиц по предупреждению коррупции.

Ключевые слова: антикоррупционная программа, деятельность субъектов хозяйствования, права и обязанности, уполномоченные лица по вопросам предотвращения коррупции, Типового положения, Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции, уполномоченные правоохранительные органы.

The article examines the issues of preparation, provision and control over the implementation of measures to prevent corruption in the enterprise. Effective fight against corruption in Ukraine requires proper legislative support, formation

of an effective system of state bodies, ensuring proper coordination of the formation and implementation of anti-corruption policy, preventive measures to prevent corruption. For this purpose, the concept of anti-corruption program, its approval and development are analyzed. Adoption of anti-corruption programs is one of the main mechanisms for preventing corruption in the activities of the authorities.

The main purpose of anti-corruption programs is to introduce a comprehensive system of measures to prevent and counteract corruption in state and local self-government bodies, to plan and coordinate their activities in the implementation of anti-corruption policy, as well as to carry out legal, socio-economic, organizational, managerial and practical measures to effectively prevent corruption. Specific features of activity of economic entities, adherence to the anti-corruption program to the contracts are also indicated. The rights and responsibilities of legal entities and authorized persons for the prevention of corruption were outlined.

Corruption is a dynamic phenomenon, has a high level of latency, manifestations of corruption and their widespread dependence on social conditions in society, so the fight against corruption manifestations in Ukraine should be based on the results of regular studies and objective assessments of the situation, taking into account more, and strategies to reduce corruption need to be targeted for a long period. A large proportion of the population, due to lack of relevant knowledge, does not qualify certain behaviors as corrupt, while recognizing the inconsistency of such behavior with moral or professional ethics. Provided effective public awareness work can change the attitude towards such practices as unacceptable corruption and thus the anticorruption potential of society will increase significantly.

Key words: anti-corruption program, activities of economic entities, rights and obligations, authorized persons for prevention of corruption, Model Regulations, National Agency for Prevention of Corruption, authorized law enforcement agencies.

Постановка проблеми та її актуальність. Корупція є явищем динамічним, має високий рівень латентності, прояви корупції та їх значне поширення залежать від соціальних умов у суспільстві, тому боротьба з корупційними проявами в Україні повинна ґрунтуватися на результатах регулярних досліджень та об'єктивних оцінок ситуації, з урахуванням яких визначатимуться подальші антикорупційні реформи, а стратегії зниження рівня корупції необхідно розраховувати на тривалий період. Значна частка населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної, і, відповідно, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте.

Башта І. І., 2019

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему підготовки, забезпечення та контролю за здійсненням заходів щодо запобігання корупції досліджували такі науковці: Є.В. Невмержицький, О.М. Костенко, М.І. Мельник, П.П. Андрушко, О.О. Житний, І. Нуруллаєва, Н.С. Карпова, Г. Кальман та інші.

Метою статті є виявлення проблеми підготовки, забезпечення та контролю за здійсненням заходів у системі боротьби з корупцією в Україні. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити низку завдань, а саме: дослідити чинне законодавство у сфері боротьби з корупцією; виявити основні проблеми боротьби з цим явищем в Україні.

Виклад основного матеріалу. Статтею 62 «Антикорупційна програма юридичної особи» Закону України «Про запобігання корупції» визначає:

1. Антикорупційною програмою юридичної особи є комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції в діяльності юридичної особи.

2. В обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

2) юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень;

3) антикорупційна програма затверджується після її обговорення з працівниками юридичної особи. Текст антикорупційної програми повинен перебувати у постійному відкритому доступі для працівників юридичної особи;

4) положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до трудових договорів, правил внутрішнього розпорядку юридичної особи, а також можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою;

5) в юридичних особах, зазначених у частині другій цієї статті, для реалізації антикорупційної програми призначається особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми (Уповноважений), правовий статус якої визначається цим Законом [1].

Також у цій статті визначено поняття «антикорупційна програма юридичної особи» - це комплексний документ, що містить перелік антикорупційних заходів, стандартів, процедур, правил щодо виявлення, запобігання і протидії корупції, розроблених з урахуванням особливостей діяльності юридичної особи та спрямованих на забезпечення ефективної реалізації антикорупційної політики в юридичній особі [1].

До таких заходів відносять: періодичну оцінку корупційних ризиків у діяльності юридичної особи; антикорупційні стандарти і процедури діяльності юридичної особи.

У частині 2 статті 62 Закону України «Про запобігання корупції» імперативно визначено види юридичних осіб, що повинні затвердити антикорупційну програму.

Згідно зі статтею 83 Цивільного кодексу України [2] організаційно-правовими формами юридичних осіб є товариства, установи та інші форми, визначені законом. Загальні положення щодо порядку створення юридичних осіб визначаються статтями 87-90 Цивільного кодексу і статтями 55-58 Господарського кодексу України.

Здійснення контролю за виконанням антикорупційних програм у юридичних особах, перелічених у частині 2 статті 62 Закону України «Про запобігання корупції», не передбачено Законом. Проте в межах, визначених статтями 11, 12 Закону України «Про запобігання корупції», Національне агентство з питань запобігання корупції може здійснювати загальний контроль за їх виконанням. Наприклад, координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Зокрема, згідно з рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 75 від 2 березня 2017 року «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи»:

1. Антикорупційна програма є обов'язковою для виконання усіма працівниками Юридичної особи, включно з посадовими особами всіх рівнів, керівником, засновниками (учасниками), а також для всіх суб'єктів господарської діяльності (філій, підрозділів, дочірніх підприємств), над якими вона здійснює контроль.

2. Антикорупційна програма також застосовується Юридичною особою в її правовідносинах із діловими партнерами, зокрема органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

3. Здійснення заходів щодо виконання (реалізації) Антикорупційної програми в межах своїх повноважень провадять:

1) засновники (учасники) Юридичної особи (далі - засновники (учасники));

2) керівник Юридичної особи (далі - керівник);

3) посадова особа Юридичної особи, відповідальна за реалізацію Антикорупційної програми (далі - Уповноважений), правовий статус якої визначається Законом і Антикорупційною програмою;

4) посадові особи Юридичної особи всіх рівнів та інші працівники Юридичної особи (далі - працівники) [3].

У розділі 15 типової антикорупційної програми юридичної особи описано порядок проведення внутрішніх розслідувань, а саме:

1. У разі надходження повідомлення або виявлення ознак порушення Антикорупційної програми працівником Юридичної особи або ознак вчинення працівником Юридичної особи корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень Уповноважений повідомляє про це керівника, який вживає заходів, передбачених пунктом 2 цього розділу [3].

2. За умов, передбачених пунктом 1 цього розділу, засновники (учасники), керівник зобов'язані вжити таких заходів:

1) протягом певної кількості днів (визначається (встановлюється) Юридичною особою) ініціювати проведення внутрішнього розслідування з метою підтвердження чи спростування інформації про ймовірне порушення Антикорупційної програми або корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення;

2) за результатами проведення внутрішнього розслідування застосувати дисциплінарне стягнення до винних осіб, якщо для цього є підстави;

3) за результатами внутрішнього розслідування визначити способи усунення причин і наслідків порушення, якщо таке мало місце, а також забезпечити заходи щодо запобігання таким діям у майбутньому;

4) у разі виявлення ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, за вчинення якого передбачено адміністративну або кримінальну відповідальність, негайно інформувати про це спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

3. Внутрішнє розслідування проводиться лише у разі, коли надана або виявлена інформація стосується конкретних осіб і містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Внутрішнє розслідування призначається керівником і здійснюється комісією. Порядок проведення внутрішніх розслідувань, які здійснюються відповідно до Антикорупційної програми, затверджується керівником.

До складу комісії обов'язково включається Уповноважений, за винятком випадків, коли розслідування призначається за наслідками виявлення фактів чи отримання інформації про вчинення Уповноваженим корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, порушення вимог Антикорупційної програми.

Строк проведення розслідування не повинен перевищувати певну кількість днів (визначається (встановлюється) Юридичною особою).

Матеріали проведених внутрішніх розслідувань зберігаються в архіві Уповноваженого не менше 5 років [3].

Наприклад, згідно з рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 317 від 17 липня 2017 року «Методичні рекомендації щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції», а саме в частині 2 розділу 3 описується організація підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції:

Відповідно до пункту 4 Типового положення до основних завдань уповноважених підрозділів належить підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції.

З метою забезпечення системного здійснення заходів щодо запобігання корупції уповноваженим підрозділом розробляється та впроваджується план роботи (заходи) щодо запобігання і виявлення корупції (далі - план) терміном на один календарний рік, який є одним із основних документів для здійснення діяльності. З метою деталізації заходів, уточнення строків виконання та виконавців, з урахуванням специфіки діяльності відповідного державного органу, організації підрозділом можуть розроблятися короткострокові плани (на місяць, квартал, півріччя).

План затверджується до початку року, на який він розробляється.

У плані до кожного завдання розробляються конкретні заходи (рекомендується не менше 2-3 заходів) із зазначенням чітких строків виконання, конкретних виконавців, індикаторів виконання, очікуваного результату. Після виконання відповідного заходу - у плані ставиться відмітка про виконання.

З метою розроблення якісного та дієвого плану уповноваженим підрозділом має бути проведено

комплексний аналіз специфіки діяльності відповідного державного органу, організації результатів виконання попередніх заходів, характеру вчинених працівниками державного органу, організації корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень із метою вжиття заходів щодо усунення причин і умов, що їм сприяли.

З урахуванням зазначених даних до плану включаються відповідні аналітичні, організаційні, контрольні, навчальні та нормотворчі заходи із чітким формулюванням, конкретним визначенням відповідальних за виконання передбачених заходів (структурних підрозділів або осіб), чітких і зрозумілих строків їх реалізації. Обов'язковим є проведення підсумкового узагальнення стану виконання плану, обговорення його результатів на нарадах, засіданнях колегій тощо.

Однією з поширених форм здійснення такої роботи є проведення з працівниками занять і семінарів на відповідну тематику. У межах організації цієї роботи з метою забезпечення ефективності цього інструменту необхідно планувати проведення відповідних заходів із врахуванням рівня поширеності корупційних проявів серед працівників, характеру вчинюваних корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, а також проблемних питань, які виникають під час застосування положень антикорупційного законодавства.

Діяльність уповноваженого підрозділу має ґрунтуватися на принципах відкритості та прозорості. Основними формами інформаційного забезпечення антикорупційних заходів державного органу організації мають бути сприяння проведенню громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів, що розробляються цим органом (організацією), висвітлення його діяльності в аудіовізуальних і друкованих засобах масової інформації та мережі Інтернет.

Також слід посилити роль громадських рад при державних органах та організаціях, зокрема, шляхом запровадження розгляду на громадській раді питання про стан запобігання та виявлення корупції в такому органі, організації.

Крім того, уповноважений підрозділ під час виконання своїх повноважень у межах компетенції залучається до заходів, пов'язаних із міжнародним співробітництвом державного органу, організації. Такими заходами, зокрема, можуть бути участь у міжнародних проєктах у сфері запобігання та виявлення корупції, участь у тренінгах антикорупційних органів країн, які мають позитивні напрацювання та результати в діяльності з протидії корупції тощо.

Висновки. Отже, після прийняття та затвердження Національним агентством із питань запобігання корупції типової антикорупційної програми юридичної особи, прийняття законів України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», «Про запобігання корупції», «Про Національне агентство України з питань виявлення та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» та інших, створення антикорупційних програм на підприємствах, призначення уповноважених осіб із питань запобігання корупції на підприємстві істотно знизився рівень корупції у сфері економіки впродовж минулих чотирьох років.

До нової концепції юридичної освіти

Література

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 28 листопада 2019 р. № 263-IX, (стаття 4 розділу 2). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
2. Цивільний кодекс України від 28 листопада 2019 р. № 263-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 75 від 2 березня 2017 р. «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи», (пункт 2 частина 3). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>.

Башта І. І.,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Університету державної фіскальної служби України